

EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 14.03.2006
COM(2006) 117 galīgā redakcija

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS
PADOMEI, EIROPAS PARLAMENTAM, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO
LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

Kopienas Lisabonas programmas izaugsmei un nodarbinātībai īstenošana

Uzņēmumu nodošana – nepārtrauktība ar jaunu sākumu

SATURS

1.	Ievads	3
1.1.	Viena trešdaļa Eiropas uzņēmumu saskaras ar nodošanu	3
1.2.	Nodošana veicina uzņēmējdarbību	3
1.3.	Visus uzņēmumus nevar nodot	4
1.4.	... taču veiksmīga nodošana sniedz lielākas iespējas izaugsmei un nodarbinātībai ...	4
2.	Kā dalībvalstis īsteno 1994. gada ieteikumu	5
2.1.	Panākumi ir nepietiekami	5
2.2.	Paveikts nepietiekami, lai vairotu informētību par uzņēmumu nodošanu	6
2.3.	Finanšu vide bieži vien nesekmē uzņēmumu nodošanu	6
2.4.	Nav lielu problēmu pārstrukturēt uzņēmumu, lai sagatavotos tā nodošanai	7
2.5.	Patlaban vieglāk veidot mazos uzņēmumus kā sabiedrības ar ierobežotu atbildību ...	7
2.6.	Nepārtrauktu partnerību var nodrošināt, izmantojot partnerības nolīgumu	8
2.7.	Mantojuma nodokļi daudzās valstīs ir atcelti vai samazināti	8
2.8.	Uzņēmumu pārdodot trešām personām, daudzi atbrīvojumi no nodokļiem nav pieejami	8
3.	Ieteikumi turpmākajam darbam	9
3.1.	Pievērst politisku uzmanību gan uzņēmumu nodošanai, gan to dibināšanai	9
3.2.	Nodrošināt atbilstīgus finanšu noteikumus	9
3.3.	Vairot informētību, ņemt vērā jutīgus faktorus, un atbalstīt darbaudzināšanu	10
3.4.	Uzņēmumu nodošanai organizēt pārskatāmu tirgu	10
3.5.	Nodrošināt uzņēmumu nodošanai labvēlīgas nodokļu sistēmas	10
3.6.	Izveidot ieteikumu plašai īstenošanai piemērotas struktūras	11

1. IEVADS

1.1. Viena trešdaļa Eiropas uzņēmumu saskaras ar nodošanu

Eiropas Komisija 2005. gada februārī no jauna apstiprināja savu apņemšanos īstenot Lisabonas partnerību izaugsmei un nodarbinātībai¹ un 2005. gada novembrī uzsāka visaptverošu mazo un vidējo uzņēmumu politikas programmu, ar ko skaidri atzina uzņēmumu nodošanas nozīmību².

Eiropas iedzīvotāji noveco, un palielinās uzņēmumu nodošanas iespēja. Viena trešdaļa ES uzņēmēju, galvenokārt, tie, kuri vada ģimenes uzņēmumus, nākamajos desmit gados beigs darbību. Atbilstīgi prognozēm tas katru gadu varētu skar līdz pat 690 tūkstošiem mazo un vidējo uzņēmumu un 2,8 miljonus darbavietu³. Uzņēmumu nodošana ir sarežģīta, pārāk bieži tā norisinās nepareizi, un tā iemesls nav uzņēmumu nespēja darboties, bet gan – problēmas nodošanas posmā. Lai paaugstinātu Eiropas konkurētspēju, jāuzlabo ekonomiskā vide un uzņēmumu nodošanas pasākumi.

Arī valstu dati liecina par uzņēmumu nodošanas nozīmīgumu. **Vācijā** turpmākajos piecos gados paredzama aptuveni 354 000 uzņēmumu nodošana⁴. **Francijā** turpmākajos desmit gados aprēķināta apmēram 600 000 uzņēmumu nodošanas iespēja⁵. Prognozē, ka **Itālijā** nākamajā desmitgadē iespējama nodošana skars 40 % visu uzņēmumu⁶. **Austrijā** no 2004. līdz 2013. gadam tiks nodoti 23 % visu uzņēmumu⁷. **Zviedrijā** nākamajā desmitgadē paaudžu maiņa paredzama 45 000 līdz 50 000 uzņēmumu un to darbinieku⁸. **Apvienotās Karalistes** Mazo uzņēmumu dienests ir konstatējis, ka viena trešdaļa MVU īpašnieku, kurus skar ar vecumu saistīta uzņēmumu nodošana, ir pakļauti neveiksmes riskam⁹. Lai gan trūkst pilnīgu salīdzināmu datu, pieejamā informācija liecina, ka šī parādība ir ļoti svarīga visai Eiropai.

1.2. Nodošana veicina uzņēmējdarbību

Agrāk uzņēmumus parasti nodeva ģimenē, un šī nodošana lielākoties norisinājās veiksmīgi. Sabiedrībā ģimenes uzņēmumi saglabā zināmu uzņēmējdarbības aktivitāti un nodrošina dabisku vidi jaunu uzņēmumu izveidei. Kopumā tādi ģimenes uzņēmumi, kuriem ir ilgtermiņa virzība, nodrošina mūsu ekonomikai svarīgu stabilitātes elementu, un tie ir turības avots, praksē rāda daudzus īstas uzņēmumu sociālās atbildības paraugus.

¹ Eiropas Komisija (2005), Sadarbība izaugsmei un darbavietu attīstībai. Jauns posms Lisabonas stratēģijā, Paziņojums Eiropadomes Pavasara sanāksmei, KOM(2005) 24.

² Eiropas Komisija (2005), Lisabonas programmas īstenošana. Moderno MVU politika izaugsmei un nodarbinātībai, KOM(2005) 551.

³ Ekstrapolācijas *BEST* – projekta ziņojumā par mazo un vidējo uzņēmumu nodošanu, 2002. gada maijs.

⁴ [Sabiedrības] vidusslāņa pētniecības institūts (*Institut für Mittelstandsforschung*), Bonna, 2005.

⁵ Vilēna (2004), *La transmission des PME artisanales, commerciales, industrielles et de services, avis et rapport du conseil économique et social*.

⁶ Eiropas seminārs par uzņēmumu nodošanu, Vīne, 2002. gada 23. un 24. septembris, nobeiguma ziņojums.

⁷ Mandla, (2004), Uzņēmumu pāreja un sekmīga pārņemšana Austrijā, Mazo uzņēmumu institūta 27. konferences rakstu krājums.

⁸ *Generationsskiftet I företag – Problemanalys av vilka effekter förväntas av kommande generationsskiftet företag*, 2004.

⁹ Stafetes nodošana – sekmīgas uzņēmumu nodošanas veicināšana – acīmredzamība un galveno ieinteresēto personu viedoklis, 2004.

Tiešām daudzpusīgu izglītības iespēju rezultātā mūsdienu jaunajai paaudzei ir pilnīgākas iespējas nekā tikai turpināt ģimenes uzņēmējdarbību. Turklāt vecākiem ir mazāk bērnu, un tādēļ uzņēmējam ir mazāk izredžu atrast uzņēmuma pārņēmējus ģimenes lokā, un galvenokārt, kopš pieaug konkurence uzņēmējdarbības vidē, ir vajadzīgas spēcīgākas vadītāja spējas un uzņēmējdarbības prasmes. Šajā situācijā jo īpaši uztrauc tas, ka uzņēmumu īpašnieki (parasti vīrieši) bieži vien neuzskata meitas par iespējamām uzņēmuma pārņēmējām¹⁰.

1.3. Visus uzņēmumus nevar nodot

Nav pretrunas starp to, ka daudz veco firmu beidz konkrētu darbību un jauni uzņēmumi tās aizstāj, un starp mūsdienīgu ekonomiku, kas vēršas plašumā. Katrs uzņēmums nav nododams. Uzņēmuma nodošana ir īpaša problēma tajās ekonomikās nozarēs, kuras sarūk vai kurās notiek strukturālas pārmaiņas. Turklāt nodošana ir grūtāka mazajiem uzņēmumiem, kā arī uzņēmumiem, kuros īpašniekam ir noteicoša nozīme.

Turpmāk vairāk aplūkosim nodošanu trešai personai. Tomēr nav viegli atrast pārņēmēju ārpus ģimenes. Tādu personu vecuma grupa, kuras visaktīvāk dibina uzņēmumus, saruks nākamajās desmitgadēs. Turklāt tikai mazāk nekā puse eiropiešu vēlas būt pašnodarbināti, lielākā daļa atzīst par labāku būt darba ņēmējam. Neraugoties uz uzņēmuma pārņemšanas priekšrocībām (pastāvoša ražošanas struktūra, klientu loks, pazīstams nosaukums utt.), pat tie, kuros interesē uzņēmēja karjera, atzīst par labāku dibināt jaunu uzņēmumu.

1.4. ... taču veiksmīga nodošana sniedz lielākas iespējas izaugsmei un nodarbinātībai

Ja uzņēmumi nodošanas posmā cieš neveiksmi tikai tāda ekonomikas kapitāla kā zināšanu problēmu rezultātā, tiek iznīcināti izveidotie kontakti un citi nemateriālie aktīvi, tiek likvidētas darbavietas un samazinās ekonomiskā izaugsme. Traucējumi, nododot konkurētspējīgus uzņēmumus, jo īpaši rada zaudējumus tajos reģionos, kuros jau ir novērojams saimnieciskais pagrimums, vai lauku apvidos, kuros atsevišķu uzņēmumu likvidēšana var sagraut ekonomisko sistēmu.

Veiksmīgākai uzņēmumu nodošanai būs tūlītēji labvēlīga ietekme uz Eiropas ekonomiku. Pastāvošie uzņēmumi saglabā vidēji piecas darba vietas, turpretim jaunizveidotie uzņēmumi rada vidēji divas darba vietas¹¹. Turklāt veiksmīgu nodošanas gadījumu ir vairāk nekā veiksmīgu jaunu uzņēmumu dibināšanas gadījumu.

Šajā paziņojumā dalībvalstīm atgādināts par uzņēmumu nodošanai piemērotu apstākļu nozīmību. Tajā sniegts pārskats par Eiropas Komisijas un dalībvalstu iepriekšējiem un pašreizējiem centieniem veicināt uzņēmumu nodošanu un izcelta paraugprakse. Turklāt paziņojumā izdarīti secinājumi par to, kas Eiropas Komisijai un dalībvalstīm jā dara, lai turpmāk nodrošinātu uzņēmumu veiksmīgāku nodošanu.

¹⁰ Keese, D. (2002), Pēctecības problēmas atkarībā no dzimuma mazajos un vidējos uzņēmumos, *Wirtschaftspsychologie*, 4. sējums, 34. līdz 38. lpp.

¹¹ BEST projekta ziņojums par mazo un vidējo uzņēmumu nodošanu, 2002. gada maijs.

2. KĀ DALĪBVALSTIS ĪSTENO 1994. GADA IETEIKUMU

2.1. Panākumi ir nepietiekami

Eiropas Komisija **1994. gada jūlija paziņojumā** norādīja četras tipiskas uzņēmumu nodošanas problēmas: 1) personālsabiedrības un viena īpašnieka uzņēmuma nepārtrauktības nodrošināšana; 2) nodošanas sagatavošana, izvēloties vispiemērotāko juridisko formu; 3) nodošana trešai personai un tās veicināšana un 4) palīdzība ģimenes uzņēmumu nodošanā, izmantojot piemērotus nodokļu pasākumus¹². Komisija **1994. gada decembrī** publicēja **ieteikumu par mazo un vidējo uzņēmumu nodošanu**¹³, kurā tā aicināja dalībvalstis:

- veicināt iniciatīvas, lai vairotu informētību, informāciju un mācības un nodrošinātu uzņēmumu nodošanas savlaicīgu sagatavošanu;
- nodrošināt tādu finanšu vidi, kas sekmē uzņēmumu nodošanu;
- nodrošināt juridiskas iespējas pārstrukturēt uzņēmumu, lai sagatavotu nodošanu;
- nostiprināt tādas tiesību principus, kuri nodrošina partnerību un viena īpašnieka uzņēmuma nepārtrauktību viena no partneru vai īpašnieka nāves gadījumā;
- palīdzēt uzņēmumiem darbības turpināšanā, izmantojot piemērotus mantojuma un dāvinājuma nodokļus;
- veicināt uzņēmuma nodošanu trešām personām, pamatojoties uz atbilstošiem nodokļu noteikumiem.

Komisija **otrajā paziņojumā 1998. gadā** mudināja dalībvalstis pastiprināt centienus uzņēmumu pārņemšanai, jo īpaši vienkāršojot tiesību aktus un pārvaldi, efektīvi samazinot nodokļus un padarot vieglāku piekļuvi finanšu atbalstam, lai pārņemtu uzņēmumu¹⁴. Dalībvalstu ieceltu ekspertu grupa **2000. gadā** konstatēja, ka vairāk nekā puse 1994. gada ieteikumu bija izpildīti konkrētu pasākumu veidā. Grupa ieteica pielikt lielākas pūles, lai tirgū izveidotu biržas uzņēmumu nodošanai trešām personām, nodrošinātu labāku mācību instrumentu pilnveidošanu un nodošanas jautājumu pētniecību¹⁵. **Ar nākamo projektu 2003. – 2004. gadā** apstiprināja, ka ieteikumi ir īstenoti nepietiekami, un uzsvēra, ka uzņēmumu nodošanai jāpievērš tāda pati politiska uzmanība kā to dibināšanai, kā arī ieteica veicināt to nodošanu trešām personām un pieprasīja veikt vairāk tādu pasākumu, kas sekmētu savlaicīgu uzņēmumu nodošanas plānošanu¹⁶.

Patlaban joprojām ir iespējami uzlabojumi. Kā redzams pievienotajā tabulā, pasākumi ir īstenoti tikai aptuveni 55 % no 1994. gada ieteikumu jomu (vecajās dalībvalstīs – 60 %, jaunajās – 45 %, katra sleja atspoguļo vienu 1994. gada ieteikumu). Jaunajās dalībvalstīs, šķiet, ir efektīvāki risinājumi attiecībā uz uzņēmējdarbības tiesību jautājumiem, iespējams, uzņēmējdarbību regulējošie tiesību akti šajās valstīs ir izstrādāti tikai nesen, un to pamatā

¹² Komisijas paziņojums par uzņēmumu nodošanu. Pasākumi MVU labā, OV C 204, 23.7.1994., 1. līdz 23. lpp.

¹³ Komisijas ieteikums par mazo un vidējo uzņēmumu nodošanu, OV L 385, 31.12.1994., 14. līdz 17. lpp.

¹⁴ Komisijas paziņojums par mazo un vidējo uzņēmumu nodošanu, OV C 93, 28.3.1998., 2. līdz 21. lpp.

¹⁵ BEST projekta ziņojums par mazo un vidējo uzņēmumu nodošanu, 2002. gada maijs.

¹⁶ Eiropas Komisija (2003), MAP 2002 projekta galīgais ziņojums, 2003. gada augusts.

varētu būt efektīvi piemēri. Vecajām dalībvalstīm ir relatīvi vairāk atbalsta pasākumu, tās ir aktīvākas attiecībā uz informētības vairošanu un nodrošina labākus nosacījumus, lai uzņēmumu pārdotu darba ņēmējiem¹⁷.

2.2. **Paveikts nepietiekami, lai vairotu informētību par uzņēmumu nodošanu**

Sagatavošanās darbi uzņēmumu nodošanai ir sarežģīti, un bieži vien tie arī tiek atlikti uzņēmumu ikdienas darbības neatliekamo vajadzību dēļ. Galvenokārt uzņēmumu dibinātāji ir tie, kas dažreiz novilcina to nodošanas plānošanu, baidoties, ka atteikšanās no kontroles par uzņēmumu pasliktinās sociālo statusu un lomu ģimenē.

Aptuveni puse ES valstu ir ieviesusi pasākumus, lai vairotu informētību vai lai izveidotu tādas iestādes, kas sniedz informāciju un mācības par uzņēmumu nodošanu (sk. 2. sleju tabulā). Taču šā jautājuma lielās nozīmes dēļ jādara vairāk. Šādi pasākumi būs jo īpaši veiksmīgi, ja tie būs vērsti uz individuālajiem uzņēmumiem, kā tas ir **Nīderlandē** un **Austrijā**, kur tirdzniecības kameras uzņēmumu īpašniekiem konkrēta vecuma grupā ir nosūtījušas vēstules, uzsverot, ka uzņēmumu nodošana jāpagatavo savlaicīgi.

Līdzīgi potenciālo jauno uzņēmēju vidū jāvairo informētība par to, ka pašreizējo uzņēmumu pārņemšana daudzos gadījumos var būt laba alternatīva jaunu uzņēmumu dibināšanai.

2.3. **Finanšu vide bieži vien nesekmē uzņēmumu nodošanu**

Uzņēmumu nodošanai kopumā ir vajadzīgs vairāk finanšu līdzekļu nekā to dibināšanai, jo jāapmaksā ne tikai materiālu un finanšu aktīvi, bet cenā ietvertas arī saistības ar klientiem, piegādātājiem, uzņēmuma reputācija, turpmāko ieņēmumu izredzes utt. Finanšu iespējas, kas paredzētas uzņēmuma dibināšanai, ne vienmēr ir pietiekamas, lai finansētu nodošanu.

Ja privātpersonai vai citam mazam uzņēmumam nodod mazu uzņēmumu, bieži vien nav lielāka nodrošinājuma un ar nodošanu saistītā parāda atmaksa ir atkarīga no uzņēmuma naudas plūsmas. Tādējādi uzņēmuma situācija rūpīgi jānovērtē, kas savukārt rada relatīvi augstas darījumu izmaksas. Bankas bieži uzskata, ka izmaksas un riski, galvenokārt mazākiem uzņēmumiem, ir neizdevīgi attiecībā pret finansēšanas apjomu.

Vidējiem uzņēmumiem piemērots finansējuma risinājums bieži vien būs pašu kapitāla, ar to saistīto finanšu instrumentu („mezonīna finansējuma”) un saistību kopums, ņemot vērā ieinteresēto personu darbības mērķus un uzņēmumam paredzētos atmaksas termiņus. Dažreiz neizdodas savlaicīgi pamatot pielāgotu risinājumu, lai saglabātu darboties spējīgu uzņēmumu. Eiropas Komisija, izmantojot jauno programmu konkurētspējai un jauninājumiem, ir ierosinājusi veicināt tieša kvazikapitāla („mezonīna finansējuma”) nodrošināšanu un garantijas, lai mazinātu šādu darījumu risku. Turklāt Eiropas Komisijas iniciatīva „Eiropas apvienotie resursi mazajiem un vidējiem uzņēmumiem” palīdzēs tām iestādēm, kuras atbild par kohēzijas programmām, mazināt nepilnības finansēšanas paņēmieni nodrošināšanā.

Lai palīdzētu finansēt uzņēmumu nodošanu **Beļģijā** un **Luksemburgā**, tiek piedāvāti aizdevumi ar samazinātu procentu likmi, un **Dānijā**, **Francijā** un **Austrijā** pastāv aizdevuma nodrošinājums, kas savukārt samazina riska prēmijas. **Īrijā** ir pieejami ieguldījumu, tostarp uzņēmumu nodošanas, atbrīvojumi no nodokļiem. Netiešāki pasākumi ir konsultāciju pakalpojumi un datu bāzes, ko piedāvā bankas, kuras palīdz labāk novērtēt uzņēmuma

¹⁷ Šie vērtējumi rūpīgi jāizskaidro, jo dažādu pasākumu efektivitāte nav salīdzināma.

vērtību. No ES 25 valstīm mazāk nekā puse nodrošina tiešu vai netiešu finansiālu palīdzību, lai atbalstītu uzņēmumu nodošanu (sk. 3. sleju tabulā). Uzņēmumu nodošanai speciāli pielāgoti pasākumi ir reti sastopami; parasti dibināšanai sniegto atbalstu var izmantot arī uzņēmumu nodošanas finansēšanai.

2.4. Nav lielu problēmu pārstrukturēt uzņēmumu, lai sagatavotos tā nodošanai

Galvenokārt mazajos uzņēmumos saikne starp uzņēmumu un tā īpašnieku bieži vien būs cieša, un tādējādi pirms nodošanas jābūt struktūras maiņai. Varētu arī būt tā, ka uzņēmuma pārņēmējs uzskata, ka jāmaina juridiskā forma, lai to piemērotu jaunajiem lēmumu pieņemšanas procesiem vai jaunam īpašnieku/vadītāju skaitam. Veiksmīga nodošana tiek ievērojami traucēta, ja juridiskās formas izmaiņas paredz uzņēmuma likvidāciju.

Lielākajā daļā ES valstu ir tādi pasākumi, kas pieļauj juridiskās formas maiņu, jo īpaši uzņēmuma pievienošanu (sk. 4. sleju tabulā). Šie juridiskās maiņas noteikumi ir skaidri iestrādāti likumā vai arī izriet no vispārīgajiem tiesību principiem.

Uzņēmuma juridiskās formas maiņa var būt saistīta ar nodokļu maksājumiem (piemēram, kapitāla peļņas nodoklis, uzņēmuma nodoklis) vai reģistrācijas maksu vai zīmognodevu. Padomes Direktīva 90/434/EEK („Apvienošanās direktīva”) paredz kapitāla peļņu atbrīvot no nodokļiem, taču šo noteikumu piemēro vienīgi pārrobežu pārstrukturēšanās gadījumā un nepiemēro attiecībā uz pilnīgi visām iekšzemes pārstrukturēšanas darbībām vai arī tajā gadījumā, kad viena īpašnieka uzņēmumu vai personālsabiedrību pārveido par sabiedrību ar ierobežotu atbildību. Turklāt uz atbrīvojumu no nodokļiem ir attiecināmi konkrēti noteikumi, piemēram, jābūt nodotajiem aktīviem jābūt saistītiem ar pastāvīgu [saņēmējas] sabiedrības uzņēmumu pārvedamās sabiedrības dalībvalstī. Visbeidzot šī direktīva neskar tādus netiešos nodokļus kā zīmognodeva par nekustāmā īpašuma nodošanu. Pēdējie no minētajiem nodokļiem 2001. gada pētījumā par uzņēmuma¹⁸ nodokli tika norādīti kā galvenais šķērslis uzņēmumu pārstrukturēšanā, vēl jo vairāk tādēļ, ka tie var sasniegt līdz pat 10 % no nekustāmā īpašuma vērtības. Relatīvi liels skaits valstu pārskata dažus noteikumus, lai uzņēmumu nodošanas kontekstā mazinātu šādus maksājumus (sk. 5. sleju tabulā).

2.5. Patlaban vieglāk veidot mazos uzņēmumus kā sabiedrības ar ierobežotu atbildību

Sabiedrībai ar ierobežotu atbildību ir vairākas uzņēmuma nodošanas priekšrocības. Šādas sabiedrības ir juridiski neatkarīgas no īpašnieka, un tās nebeidz darbību tad, kad mirst uzņēmuma īpašnieks. Turklāt to struktūra atvieglo mantas sadali starp sabiedrības pārņēmējiem atbilstīgi mantojuma daļām un ļauj daļu atpirkšanas iespēju, lai koncentrētu lemsšanas tiesības un izmaksātu mantojuma daļu tām personām, kuras neinteresē dalība uzņēmumā.

Mazajiem uzņēmumiem varētu būt pārāk traucējošas stingri regulētās pārvaldības procedūras, kas noteiktas sabiedrībām ar ierobežotu atbildību (piemēram, minimālais dalībnieku skaits, obligātās prasības attiecībā uz kapitālu, vajadzība pēc uzraudzības padomes, formalitātes attiecībā uz sanāksmju sasaukšanu un sabiedrības kontiem, revīziju un pārskatu sniegšanu). Četrpadsmit ES valstis ziņo par īpašiem vienkāršojumiem mazajām akciju sabiedrībām (sk. 6. sleju tabulā).

¹⁸ SEK (2001) 1681. Uzņēmuma nodokļi iekšējā tirgū.

Salīdzinājumā ar situāciju, kāda bija tajā laikā, kad Eiropas Komisija nāca klajā ar ieteikumu, lielākajā daļā valstu patlaban ir iespējams dibināt mazos uzņēmumus kā sabiedrības ar ierobežotu atbildību vai pat kā akciju sabiedrības, kurās ir viens (vai maksimāli divi) dalībnieki – tas ir notikums, kas iezīmē skaidru situācijas uzlabojumu. Vairākās valstīs ir ieviesti vienkāršojumi, piemēram, attiecībā uz grāmatvedības uzskaiti, galvenokārt gan mazajiem uzņēmumiem un tām sabiedrībām, kurās nav publiskā piedāvājumā iegādājamo daļu (sk. 7. sleju tabulā).

2.6. Nepārtrauktu partnerību var nodrošināt, izmantojot partnerības nolīgumu

Parasti līdz ar viena partnera nāvi personālsabiedrība beidz darbību, taču, izmantojot atbilstīgi izstrādātu partnerības nolīgumu, principā ir iespējams nodrošināt tās nepārtrauktību, kas arī prevalēs pār partnera atsevišķo gribu starp pusēm radušos pretrunu gadījumā (sk. 8. sleju tabulā).

Ja uzņēmumu manto vairāk nekā viens mantinieks, var būt atšķirīgs viedoklis par to, vai uzņēmuma darbība jāturpina vai arī uzņēmums jālikvidē. **Latvijā** un **Austrijā**, šķiet, nav obligāti, ka visiem mantiniekiem kopīgi jālemj par uzņēmuma turpināšanu, un pat dažās valstīs, kur vairākuma griba izrādās pietiekama, jāizpilda konkrēti noteikumi. Parasti tiesību sistēmās atsevišķa mantinieka tiesībām piešķirta lielāka nozīme nekā uzņēmuma darbības nepārtrauktībai (sk. 9. sleju tabulā).

Viens no veidiem, kā nodrošināt uzņēmuma darbības nepārtrauktību tā īpašnieka nāves gadījumā, ir mantojuma līgumi. Tomēr šādi līgumi ir izrādījušies lietderīgi dažās valstīs, jo tie joprojām nav atļauti relatīvi daudz valstīs; tikai **Spānija**, **Francija**, **Latvija**, **Ungārija**, **Malta**, **Austrija** un **Somija** ir ziņojušas, ka šādus līgumus iespējams noslēgt.

2.7. Mantojuma nodokļi daudzās valstīs ir atcelti vai samazināti

Ja mantojuma nodokļus aprēķina no uzņēmuma likviditātes un aktīviem, īstermiņa ieņēmumu varētu būt vairāk nekā ilgtermiņa zaudējumi uzņēmuma pārtraukšanas rezultātā. **Igaunija**, **Itālija**, **Kipra**, **Slovākija** un **Šveice** ir atcēlušas mantojuma nodokļus. **Spānijā**, **Īrijā** un **Somijā** var samazināt summu, no kuras aprēķina nodokli, ja nodotais uzņēmums vairākus gadus sekmīgi darbojas. **Apvienotajā Karalistē**, nododot aktīvus, uzņēmumu var pilnīgi atbrīvot no nodokļiem. Citas valstis ar likumu paredz ar nodokli neapliekamās summas vai citus nodokļu atvieglojumus. Nododot uzņēmumu, mantojuma nodokli vairs nepiemēro 21 valstīs vai arī uzņēmumam piešķir labvēlības režīmu, lai samazinātu nodokļu slogu, režīmu (sk. 10. sleju tabulā).

Izņemot nodokļu parāda samazinājumus, aktīvu noplūdi varētu arī novērst, izmantojot mantojuma nodokļu maksājumu atlikšanas iespēju un/vai sadalīt šo nodokļu nomaksu ilgākā laikposmā. Par šādām iespējām ziņoja 18 valstis (sk. 11. sleju tabulā).

2.8. Uzņēmumu pārdodot trešām personām, daudzi atbrīvojumi no nodokļiem nav pieejami

Lai nekavētu uzņēmuma nodošanu trešai personai, nodokļu sistēmām jāatzīst, ka ar nodokli apliekamie ienākumi no pārdošanas palielina vērtību, kas ir veidojusies ilgstošā laikposmā. Mazāk nekā puse valstu ir ieviesusi risinājumus, lai šādu labumu rezultātā izvairītos no pārmērīgas iedzīvotāju aplikšanas ar ienākuma nodokļiem (sk. tabulu, 12. sleja), piemēram, **Francijā** un **Īrijā** ir atbrīvojumi no nodokļiem (līdz zināmam sliekšnim), nodokļa likmes

samazinājums – (**Beļģijā, Vācijā, Austrijā**) vai pakāpeniski nodokļu atvieglojumi (**Apvienotajā Karalistē**). Bieži vien uz šiem noteikumiem attiecina īpašus nosacījumus (minimālais pārdevēja vecums, īpašu nodokļu režīmu var izmantot tikai vienreiz).

Uzņēmuma nodošanas cena var nesegt ar nodokli apliekamās rezerves. Tika nedaudz valstis nodrošina īpašus ienākuma nodokļa atvieglojumus tajos gadījumos, kad pārdodot gūto peļņu no jauna iegulda citā uzņēmumā. Daži agrākie atbrīvojumi no nodokļiem pat ir atcelti (sk. 13. sleju tabulā). Kamēr Apvienošanās direktīva paredz krājumu pārņemšanu, direktīvas darbības joma ir ierobežota attiecībā uz pārrobežu pārstrukturēšanas gadījumiem (sk. iepriekš). Turklāt šī direktīva izslēdz, piemēram, tādu uzņēmumu nodošanas iespēju, kur vairāk nekā 10 % maksājuma tiek izdarīti skaidrā naudā.

Ja nav iespējams atrast ģimenes uzņēmuma mantinieku, nodošana darbiniekiem lielā mērā nodrošina uzņēmuma nepārtrauktību. Tomēr tikai nedaudz dalībvalstis, piemērojot īpašus ienākumu nodokļa atvieglojumus, veicina šādu uzņēmumu nodošanu (sk. 14. sleju tabulā). Ja arī atbrīvojumi pastāv, tad šādi pasākumi drīzāk ir paredzēti darbinieku finansiālās līdzdalības vispārīgai vecināšanai nekā uzņēmuma nodošanai.

3. IETEIKUMI TURPMĀKAJAM DARBAM

Tā kā virzība ir nepietiekama, turpmāk minētie ieteikumi pastiprina 1994. gada ieteikumus, savukārt citi atspoguļo beidzamajā desmitgadē notikušas pārmaiņas ekonomikā vidē.

3.1. Pievērst politisku uzmanību gan uzņēmumu nodošanai, gan to dibināšanai

Tā kā kopumā, nododot uzņēmumus, panākumu līmenis ir augstāks, un tiek panākta vairāk darbvietu izveide nekā tos dibinot, kā alternatīva dibināšanai nepārtraukti jāveicina pastāvoša uzņēmuma mantošana vai iegūšana. Ikvienā gadījumā, kad tiek veicināta uzņēmuma dibināšana, jāapsver, vai tā pati iniciatīva būs piemērojama arī nodošanai. Dažās valstīs patlaban varētu šķist, ka neatliekamāk ir vairāk veicināt uzņēmumu dibināšanu, taču nosacījumi, kuri palīdz uzņēmumu darbības turpināšanā, ir arī pamudinājums uzņēmējdarbības iniciatīvai.

3.2. Nodrošināt atbilstīgus finanšu noteikumus

Uzņēmumu mantošanas veicināšana jo īpaši skar to nodošanas finansēšanu. Uzņēmumu dibināšanas iespējām, aizdevumiem un garantijām jābūt pieejamiem ne tikai, lai izveidotu jaunu uzņēmumu, bet arī pastāvošo uzņēmumu pārņemšanai. Izvēloties instrumentu apjomu, jāņem vērā, ka uzņēmumu nodošanai bieži vien vajadzīgs vairāk finansējuma nekā to dibināšanai.

Norādot uz to, cik svarīgi ir nodot uzņēmumus trešai personai, MVU kapitāla garantijās vai kvazikapitāla līdzekļu ieguldījumos jāiekļauj vietējo vai reģionālo līdzekļi, kas nodrošina pamatkapitālu un/vai līdzekļus uzņēmuma darbības sākumposmā, kā arī mezonīna finansējums, lai mazinātu grūtības, ar kurām MVU saskaras savas finanšu struktūras dēļ un kuras rodas uzņēmumu nodošanas rezultātā (ierosinātās programmas konkurētspējai un jauninājumiem 18. panta 2. apakšpunkta izpratnē; Eiropas Parlaments un Padome patlaban apspriež šo programmu).

3.3. Vairot informētību, ņemt vērā jutīgus faktorus, un atbalstīt darbaudzināšanu

No daudzām neveiksmēm varētu izvairīties, ja uzņēmumu nodošana būtu plānota uz priekšu un būtu meklēts speciālista padoms. Dalībvalstīm jāatbalsta rīcības vai jāorganizē pasākumi (piemēram, pasākumi, ko organizē tirdzniecības kameras), lai pievērstu uzņēmuma īpašnieku uzmanību vajadzībai savlaicīgi sagatavoties. Dalībvalstīm jo īpaši jāapsver tādas tiešas pieejas kā konkrēta vecuma grupas uzņēmumu īpašniekiem personīgi adresēta korespondence. Turklāt informētības vairošanas kampaņās jāiekļauj mazo uzņēmumu saziņas partneri (piemēram, nodokļu konsultanti, grāmatveži, bankas utt.).

Galvenokārt uzņēmumu dibinātājiem ir psiholoģiski smagi nodot uzņēmumu un būt par jaunā īpašnieka ieviesto izmaiņu aculieciniekiem. Darbaudzināšana, ko uzņēmumu nodošanas procesā veic neatkarīga un informēta trešā persona, var palīdzēt pārvarēt šādas grūtības. Dalībvalstīm aktīvi jāveicina un jāatbalsta darbaudzināšanas shēmas, ko sniedz, piemēram, tirdzniecības kameras un ģildes, un tamlīdzīgas organizācijas.

Kā pieprasījis Eiropas Parlaments, Eiropas Komisija izskatīs iespēju sākt pilotprojektu „Pieredzes nodošana, izmantojot darbaudzināšanu MVU”, lai uzlabotu cilvēkkapitāla pārvaldību, nosakot principus Eiropas apmācības un darbaudzināšanas shēmai, kurā ir iekļauta uzņēmumu nodošanai būtisku zināšanu pārņemšana un galveno prasmju apgūšana.¹⁹

3.4. Uzņēmumu nodošanai organizēt pārskatāmu tirgu

Lai veicinātu uzņēmumu nodošanu trešām personām, panākot atbilstību starp potenciālajiem pircējiem un pārdevējiem, jāpalīdz izveidot un jāatbalsta abām pusēm taisnīgi pakalpojumi. Šādiem pakalpojumiem jāsniedz tikai novērtējums, kas attiecas uz datu bāzēm par nododamajiem uzņēmumiem, un tiem jābūt visaptverošiem starpnieka pakalpojumiem, lai garantētu pienācīgu un labi strukturētu nodošanu, ievērojot partnerību.

MAP projektā „Pārskatāmu biržu veicināšana uzņēmumu nodošanai” 2004. gadā caurskatīta pašreizējās pirkšanas – pārdošanas līgumu sistēmas paraugprakse MVU nodošanai trešām personām. Piemēram, **Vācijā, Francijā, Itālijā, Luksemburgā, Nīderlandē un Austrijā** ir tādas biržas, kuru darbību nodrošina tirdzniecības kameras vai tamlīdzīgas neieinteresētas iestādes.

3.5. Nodrošināt uzņēmumu nodošanai labvēlīgas nodokļu sistēmas

Daudzās valstīs ir pārskatīti mantojuma un dāvinājuma nodokļi, lai vecinātu uzņēmumu pāreju ģimenes lokā. Kas skar nodokļus, tie ietekmē uzņēmumu nodošanu trešām personām, t.i., iedzīvotāju ienākuma nodoklis, uzņēmuma nodoklis, kapitāla peļņas nodoklis; šķiet, tikai neredz valstis ir ievērojušas 1994. gada ieteikumu, nepiemēroti pasākumi ir pat atcelti. Ir ieteikts, ka jāapsver (daļēji) atbrīvojumi no uzņēmuma pārdošanā gūtā ienākuma aplikšanas ar nodokli, ja īpašnieks ir sasniedzis pensijas vecumu, kā arī īpaši atvieglojumi attiecībā uz peļņu, ko no jauna iegulda citā uzņēmumā vai izmanto, lai finansētu uzņēmuma īpašnieka pensionēšanos.

¹⁹ EP budžeta atsaucis līnija 02 02 03 03, pilotprojekts 49. panta 2. punkta nozīmē Padomes 2002. gada 25. jūnija Regulā (EK, Euratom) Nr. 1605/2002 par Finanšu regulu, ko piemēro Eiropas Kopienas vispārējam budžetam, OV L 248, 16.9.2002., 1. lpp.

Jāveic vairāk, lai sekmētu uzņēmumu pārdošanu darbiniekiem. Dažas valstis ir veiksmīgi piemērojušas jo īpaši tādu ieguldījumu atbrīvojumus no nodokļiem, kurus veic darbinieki pašu uzņēmumā (piemēram, attiecībā uz nodokļiem labvēlīgi krājplāni, un akciju izvēles plāni).

3.6. Izveidot ieteikumu plašai īstenošanai piemērotas struktūras

Tikai dalībvalstis, valsts, reģionālās un vietējās pārvaldes un uzņēmumu atbalsta organizācijas var izveidot nosacījumus veiksmīgai uzņēmumu nodošanai. Neatkarīgi no normatīvo un administratīvo aktu reformām tajā pašā laikā svarīga būs atbalstošas infrastruktūras pilnveidošana, lai piekļūtu simtiem tūkstošiem uzņēmumu visā Eiropā, kuri turpmākajos gados saskarsies ar nodošanu. Tas ietver informācijas izplatīšanu pārvaldes iestāžu darbiniekiem un atbalsta sniedzējiem, mācībspēku izglītošanu, mācību materiālu, metožu un daudzus ar to saistīto pasākumu pilnveidošanu.

1994. gada ieteikuma izpilde²⁰

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Valsts	- Izpratnes veidošana	Finanšu vide	Juridiskās formas maiņa	No nodokļiem neitrāla pārstrukturēšana	MVU/TU vienkāršošana	IU, kuros ir viens dalībnieks	Nepārtrauktības tiesiskie principi	Vienprātība nav prasīta	Samazināts mantojuma nodoklis	Atlikts mantojuma nodoklis	Pensionēšanās nodokļa atvieglojums	No jauna izdarītu ieguldījumu nodokļa atvieglojums	Nodokļa atvieglojums, pārdodot darbiniekus	Kopā + vai (+)
B	+	+	+	+	+	Ø	+	Ø	+	(+)	+	+	(+)	11
CZ	-	-	+	(+)	+	Ø	(+)	Ø	(+)	(+)	+	+	Ø	8
DK	-	+	(+)	+	+	+	+	-	+	Ø	+	Ø	+	9
D	+	+	+	+	+	+	+	Ø	+	+	+	+	Ø	11
EE	Ø	Ø	+	-	-	+	-	-	+	+	Ø	Ø	Ø	4
EL	-	-	-	-	-	-	-	-	(+)	+	-	-	-	2
E	(+)	-	+	-	+	+	(+)	-	+	+	-	+	(+)	9
F	+	+	+	+	-	+	-	-	+	Ø	+	+	(+)	9
IRL	(+)	(+)	Ø	+	+	Ø	(+)	-	+	+	+	Ø!	(+)	9
I	+	(+)	+	Ø	Ø	+	+	+	+	+	Ø	Ø	Ø	8
CY	(+)	Ø	+	-	+	(+)	(+)	-	+	+	Ø	Ø	Ø	7
LV	-	Ø	(+)	+	Ø	+	+	+	-	-	-	-	-	5
LT	(+)	-	+	+	+	+	+	Ø	+	+	Ø	Ø	Ø	8
L	+	+	+	-	(+)	+	+	Ø	-	(+)	Ø	Ø	Ø	7
HU	Ø	Ø	+	+	Ø	+	+	+	(+)	-	+	Ø	+	8
MT	Ø	Ø	(+)	+	+	Ø	(+)	Ø	+	+	Ø	Ø	Ø	6
NL	+	-	+	+	+	+	+	-	+	+	Ø!	Ø	Ø	8
A	+	+	(+)	+	+	+	(+)	+	+	(+)	+	Ø	(+)	12
PL	-	(+)	(+)	+	Ø	+	(+)	Ø	+	-	Ø	Ø	Ø	6
P	(+)	-	+	-	-	Ø	+	-	Ø	Ø	Ø	Ø	Ø	3
SI	Ø	Ø	(+)	+	+	+	(+)	-	-	(+)	Ø	Ø	Ø	6
SK	Ø	Ø	(+)	Ø	Ø	+	-	Ø	+	-	Ø	Ø	Ø	3
FIN	+	+	(+)	+	+	+	+	Ø	+	+	Ø	Ø	Ø	9
S	(+)	-	(+)	+	-	+	Ø	Ø	+	+	-	-	Ø	6
UK	(+)	-	+	-	-	(+)	-	Ø	+	+	Ø!	+	(+)	7
EU	15	10	23	16	14	19	19	4	21	18	8	6	8	181

Paskaidrojumi

+	Ieteikums ir izpildīts	(+)	Izpildīts daļēji vai izpilde ir plānota
Ø	Ieteikums nav izpildīts	-	Nav informācijas
+	Ieteikums ir nesen izpildīts	Ø!	Iepriekšējā izpilde atsaukta

²⁰ Tabulā atspoguļots, par kurām jomām dalībvalstis ir sniegušas pārskatus, bet tā nesniedz pasākumu novērtējumu.